

РЕШЕННЯ

на дисертацію Заїчко Владислава Валерійовича на тему «Мова як фундаментальна засада культурної ідентичності іноземних студентів», подану на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія

Надана на рецензування дисертація Владислава Валерійовича Заїчко «Мова як фундаментальна засада культурної ідентичності іноземних студентів» присвячена надзвичайно актуальній для сучасної гуманітаристики проблемі – ролі мови у формуванні й трансформації культурної ідентичності в умовах глобальної мобільності, масових міграцій та зростання інтернаціоналізації вищої освіти. Актуальність теми додатково підсилюється війною проти України та масштабними втратами людського капіталу, що радикально загострюють питання збереження, реконфігурації й публічної репрезентації мовнокультурних маркерів «свого» й «іншого». Авторка обґрунтовано доводить, що мова функціонує не лише як інструмент комунікації, а й як екзистенційна категорія, в якій кристалізується досвід межовості, зустрічі з «іншістю» та необхідності нових ідентифікаційних балансів. У роботі наголошено на центральності мовного чинника у структурі культурної ідентичності й окреслено проблемне поле, де перетинаються мультикультуралізм, космополітизм, гібридність та освітня політика.

Значущість дослідження підтверджується ще й включеністю його в державну тематику кафедри, спрямовану на вивчення демократичних цінностей в освіті під кутом внутрішніх і зовнішніх міграцій після 24 лютого 2022 р. Це засвідчує запит академічної спільноти на результати роботи даного колективу. Загалом, дисертація відповідає сучасним науковим і суспільним інтересам щодо філософського осмислення мовної складової культурної стійкості та інтеграційних процесів у вищій школі.

Мета дослідження чітко визначена та спрямована на комплексне філософське осмислення ролі мови у формуванні та трансформації культурної ідентичності іноземних студентів у глобалізованому світі, що логічно

деталізується низкою послідовних завдань – від концептуалізації культурної ідентичності та вибору адекватного методологічного інструментарію до аналізу лімінальних спільнот, мовних практик і викликів панівних мов. Авторка доцільно вводить багатокomпонентний підхід, поєднуючи історикофілософський, герменевтичний, феноменологічний та дискурс-аналітичний ракурси з концептуальним аналізом, що дозволяє охопити як суб'єктивнопережитий вимір студентського досвіду, так і структурно-владні механізми мовної політики. Така методологічна синергія робить можливим одночасне врахування екзистенційних, соціокультурних і комунікативно-дискурсивних факторів, а відтак забезпечує адекватність поставлених меті. У тексті послідовно аргументовано релевантність вибраних методів для аналізу транснаціональних академічних спільнот і міжмовних практик, що нині розглядаються як ключове поле глобалізаційних процесів у сфері освіти. Важливо, що методологічні засади не залишаються декларативними: вони вмонтовані в аналітичні процедури, зокрема у реконструкцію смислових горизонтів та вияв владних маркерів у мовних режимах університету. У такий спосіб робота демонструє високий рівень теоретичної рефлексії та методичної послідовності.

Структура дисертації є логічною й відповідає меті: після вступу подано три розділи, що включають вісім підрозділів, висновки до кожного розділу, узагальнені підсумкові висновки та розлогу бібліографію. Перший розділ окреслює теоретико-методологічні засади дослідження культурної ідентичності; другий зосереджується на місці мови в структурі ідентичності та на впливі панівних мов у глобалізованому середовищі; третій аналізує специфіку іноземних студентів у контексті лімінальності, включно з адаптаційними процесами, мовною ситуацією українців за кордоном та мовними практиками іноземців в українських університетах. Загальний обсяг праці становить 212 сторінок, з них 186 сторінок основного тексту, що свідчить про ґрунтовність опрацювання теми; джерельна база налічує 239 позицій, серед яких 98 іноземних публікацій, що забезпечує широке порівняльне поле. Наявність чітких висновків по розділах і розгорнутих узагальнень полегшує експертну оцінку достовірності та цілісності отриманих результатів. Структурна дисципліна тексту поєднується

з тематичною різноманітністю, що дозволяє побачити феномен мовної ідентичності в багатьох проєкціях – від концептуальної до практико-освітньої. Загалом композиція рукопису відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна дисертації підтверджується низкою оригінальних положень: уперше запропоновано модель «триох мовних полів», у якій рідна мова репрезентує вимір збереження цінностей, *lingua franca* – канал космополітичної мобільності, а мова країни перебування – простір гібридної інтеграції повсякденних практик; ця модель дозволяє прогнозувати когнітивно-ціннісні зсуви та окреслює ризики «розщепленого» мовно-культурного «Я». Дисертантка також вводить концепт «подвійної лімінальності», що описує сукупний пороговий стан міжкультурних та міжмовних переходів і проходить через фази дестабілізації, рефлексивної інтерналізації та креативної інтеграції за підтримки університетських «лімінальних спільнот». Додатково уточнено трирівневу матрицю культурної ідентичності (особистісний, колективний, символічний рівні), яка дозволяє емпірично фіксувати гібридні та лімінальні конфігурації й вимірювати ступінь когнітивної, емоційної та поведінкової інтеграції. Важливим є підкреслення емоційного виміру – ролі «емоційних спільнот» університету у формуванні сценаріїв належності, що відкриває перспективу афективного аналізу академічних середовищ. Окреслення ризиків розщеплення мовного «Я» та потреби цільових програм підтримки додає дослідженню практичної чутливості до психолінгвістичних факторів адаптації. В сукупності ці положення формують вагомий внесок у соціальну філософію мови, філософію освіти та дослідження мобільностей.

Серед важливих результатів варто відзначити розробку типології мовних стратегій українських студентів за кордоном (повна інтеграція, діаспорна підтримка, плюралістичне дво-/тримовне існування), яка співвідноситься з космополітичною, діаспорною та гібридною моделями ідентичності й дозволяє враховувати гендерні та галузеві модифікації поведінки. Дисертантка демонструє, що плюралістична стратегія корелює з академічною успішністю й креативністю, тоді як повна інтеграція прискорює адаптацію ціною ризиків

асиміляції, а діаспорна підтримка зберігає культурний капітал, але може обмежувати міжкультурний обмін; такий аналітичний інструмент є корисним для індивідуалізованого консультування. У праці також розгорнуто аналіз впливу панівних мов на локальні ідентичності, показано варіативність сценаріїв – від витіснення до співіснування – та підкреслено, що без інституційної підтримки локальні коди вразливі до ерозії. Питання (ре)конструювання належності через мовні вибори розглядається як динамічна стратегія самоозначення у глобальному освітньому просторі, де студенти маневрують між «універсальними» та «рідномовними» ресурсами. Окремі емпіричні ілюстрації (у т.ч. гендерно збалансовані мовні практики, спортивні та онлайн-спільноти) надають типології емпіричної переконливості та роблять її застосовною для моніторингу адаптаційних траєкторій. Відповідне поєднання макроаналітичних і мікроописових рівнів підсилює евристичний потенціал дисертації.

Теоретичне значення дисертації полягає у розширенні філософських уявлень про мову як екзистенційний простір формування культурної ідентичності та у внеску в переосмислення ключових категорій – білінгвізму, гібридизації, лімінальності – в освітньому контексті глобалізації. Показано, що аналіз мовних практик дозволяє виявляти закономірності соціокультурної адаптації й транснаціональних рухів, що робить роботу релевантною не лише для філософів, а й для соціолінгвістів, освітніх політиків і дослідників мобільності. Практичне значення конкретизовано у рекомендаціях для університетських політик підтримки багатомовності, інтеграційних програм і створення «символічної екології кампусу», здатної трансформувати лімінальну нестабільність у ресурс креативності й підвищити суб'єктивне благополуччя студентів. Дисертантка пропонує операційні індикатори «мовної видимості» та «ціннісної резонансності», які можна включати у внутрішні системи забезпечення якості освіти та стратегії інтернаціоналізації. В роботі наголошується на необхідності врахування мовних потреб іноземних громадян у комплексних освітніх стратегіях, що особливо важливо для університетів, які розширюють міжнародні програми. Підкреслена управлінська вимірність результатів робить дослідження

корисним для освітньої політики на національному рівні. Сукупно це засвідчує високу прикладну релевантність отриманих висновків.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію на засіданнях кафедри та на низці вітчизняних і міжнародних науково-практичних заходів, що засвідчує відкритість авторки до наукової дискусії й позитивне сприйняття її напрацювань фаховою спільнотою. Представлення окремих положень на конференціях у Києві, Чернігові, Варні, а також у міждисциплінарних форматах, присвячених демократичним цінностям, цифровій культурі, медіаграмотності та філософським аспектам публічних комунікацій, підтверджує міждисциплінарний резонанс теми. Публікаційна активність здобувачки включає статті в індексованих міжнародних виданнях (Scopus/Web of Science) та низку праць у фахових журналах України, що вказує на систематичне оприлюднення результатів і їх апробацію у різних академічних аудиторіях. Низка публікацій стосується безпосередньо проблематики мовної політики, національної ідентичності, впливу війни на освітні практики та цифрових вимірів конструювання ідентичності, що тематично корелює з дисертацією. Така широта апробації та публікаційної репрезентації відповідає вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії та свідчить про зрілість наукової позиції авторки.

Узагальнюючи, слід констатувати, що дисертація В. В. Заїчко є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке вирізняється актуальністю, методологічною обґрунтованістю, концептуальною новизною та практичною значущістю для філософії освіти, соціальної філософії мови й освітньої політики інтернаціоналізації. Текст оформлено у відповідності до встановлених академічних вимог; теоретичні положення підтверджені широкою джерельною базою та апробацією в наукових форумах. Робота містить переконливі висновки й вироблені рекомендації, що можуть бути імplementовані в університетські стратегії підтримки іноземних студентів.

Ураховуючи викладене, дисертацію доцільно рекомендувати до подальшого розгляду й захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

Водночас для посилення теоретичного змісту теми було б добре розглянути:

1. Розширення моделі «триох мовних полів» у контексті ступня транслінгвізму та суперлінгвістичності, що вже окреслені в роботі як перспективний напрям;
2. Детальніше показати роль «емоційних спільнот» крізь афект-теорію й сучасні підходи до емоційної соціології, щоб зміцнити аналітику психологічних переломів;
3. Порівняти феномен «подвійної лімinality» з даними цифрових мовних ландшафтів та алгоритмічно опосередкованих комунікацій (онлайн-платформи, перекладацькі сервіси, цифрові практики), що відкриє нові горизонти для філософії мови в епоху цифровізації.

Таким чином, дисертація повністю відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. №40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.) та п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2022 року №341).

Рецензент:

Кандидат філософських наук, доцент
завідувач кафедри філософії
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Катерина ГОНЧАРЕНКО

Згідно з підписом Катерини Гончаренко
завідувач кафедри філософії
Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова